

УДК: УДК: 376.1-056.2/.3:373.3/.5

Рецензент:

Шевченко В.М.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Валентина Жук

У статті йдеться про інноваційні підходи у навчанні дітей з порушеннями слуху. Представлені концептуальні засади розвитку дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху. Наголошується на необхідності організації та методичному забезпеченні педагогічного супроводу дітей з порушеннями слуху раннього віку та їх сімей. Висвітлені освітні технології, які закладені у програмі розвитку дошкільників зі зниженим слухом «Стежки у Світ». Приділяється увага особливостям навчання дітей з порушеннями слуху в інклюзивних умовах.

Ключові слова: *діти з порушеннями слуху, рання педагогічна допомога, форми організації навчання, адаптація навчально-виховного процесу, інклюзивне навчання, програма розвитку.*

СОВРЕМЕННЫЕ СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

В статье идет речь об инновационных подходах в обучении детей с нарушениями слуха. Представлены концептуальные основы развития дошкольного образования детей с нарушениями слуха. Подчеркивается необходимость организации и методического обеспечения педагогического сопровождения детей с нарушениями слуха раннего возраста и их семей. Освещены основные технологии, заложенные в программе развития слабослышащих дошкольников «Дорожки в Мир». Уделяется внимание особенностям обучения детей с нарушениями слуха в инклюзивных условиях.

Ключевые слова: *дети с нарушениями слуха, ранняя педагогическая помощь, формы организации обучения, адаптация учебно-воспитательного процесса, инклюзивное обучение, программа развития.*

MODERN MANAGEMENT EDUCATION OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRED

The article tells about innovative approaches in teaching children with hearing impairments. The conceptual basis for the development of pre-school education for children with hearing impairments. And emphasizing the need for methodological support for teachers of children with hearing impairment early age and their families. Highlights the key technologies incorporated in the program of development of hearing-impaired preschoolers' tracks in the world. "Attention is paid to the peculiarities of teaching children with hearing disabilities in inclusive environments.

Keywords: *children with hearing impairment, early educational assistance, forms of organization learning, adaptation of the educational process, inclusive education development program.*

Останні десятиріччя відзначилися суттєвими змінами у світовій сурдопедагогіці, зумовленими

- розвитком медичних технологій,
- удосконаленням технічних засобів допомоги людям з порушеннями слуху, які уможливили ранню діагностику порушень слуху, раннє і більш якісне слухопротезування, зробили більш технологічним та ефективним процес навчання, в тому числі словесного мовлення,
- ідеологічними трансформаціями, які змістили акценти у ставленні суспільства до осіб з порушеннями слуху від розуміння їхньої сенсорної і мовленнєвої своєрідності як відхилення від норми до визнання розмаїття можливостей, мовних та культурних традицій природним явищем, а не підставою для соціальної ізоляції та сегрегації.

Переорієнтація на сучасні світові тенденції почала відбуватися і в українській системі освіти осіб з порушеннями слуху.

Вагомою підставою для змін послугувало реальне становище в освіті. В останні роки стала очевидною певна невідповідність між запитами та очікуваннями батьків та рівнем підготовки й соціальної адаптації дітей; між

можливостями і потребами дитини та вимогами, передбаченими діючими нормативними документами (загальноосвітні програми у старшій школі, свідоцтво про отримання повної середньої освіти).

Найбільш ймовірними причинами такого становища визнані:

- несвоєчасний початок спеціальної допомоги дітям з порушеннями слуху,
- тривалі розлуки дитини, яка перебуває у закладі інтернатного типу, з батьками, що спричиняють психологічні проблеми, послаблення родинних зв'язків, складність формування еталонів поведінки у сім'ї тощо,
- відірваність від природного середовища, наслідком якої є проблеми соціалізації: страхи перед „чуючим” світом, намагання уникати або вимушене уникнення соціальних контактів,
- обмеженість вибору форм отримання освіти,
- уніфікація методичних підходів,
- недостатня гнучкість програмних вимог.

Необхідність розв'язання зазначених проблем як на теоретичному, так і на практичному рівнях зумовила вибір окремих напрямів діяльності науковців лабораторії сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, присвячених розробці науково-методичного **забезпечення раннього та дошкільного етапів розвитку дітей з порушеннями слуху**. Результати наукового пошуку знайшли своє відображення у концепції розвитку дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху, якою передбачено:

- організацію ранньої допомоги дітям з порушеннями слуху,
- варіативність форм отримання освіти,
- різноманітність методичних підходів у роботі з дітьми,
- індивідуальний підхід у доборі засобів комунікації,
- гнучкість програмних вимог,
- етапність розвитку, яка визначається можливостями дитини та умовами її розвитку, а не лише фізичним віком та роком навчання,

- максимальне залучення батьків до навчання і розвитку дитини.

Згідно нових концептуальних положень створена програма розвитку дітей дошкільного віку зі зниженим слухом „Стежки у світ”. Вперше в Україні програмою охоплений не лише переддошкільний та дошкільний, але й ранній період розвитку. Зокрема, передбачено так званий домовленнєвий розвиток, який є підґрунтям для подальшого мовленнєвого, пізнавального розвитку:

- сенсорний розвиток,
- формування способів обстеження предметів та пізнання довкілля,
- встановлення зорового і слухового контакту малюка з дорослим,
- підтримання та стимулювання дитячих вокалізацій та перших проявів мовленнєвої поведінки та інше.

Програма призначена для використання у закладах різного типу (спеціальних садочках та групах, садочках та групах інклюзивного типу, реабілітаційних центрах, центрах раннього розвитку) та родин, які виховують дітей з порушеннями слуху. Серед особливостей програми: гнучкість вимог, індивідуальний темп опанування, диференційований добір методичних прийомів та комунікативних засобів.

Відповідно до стратегічних завдань, що стоять перед сучасною сурдопедагогікою (гуманізація навчального процесу, формування життєвої компетентності учнів, забезпечення конкурентноздатності випускників навчальних закладів тощо), розробляються нові **освітні технології** - шляхи, що уможливають їх виконання, як в ранньому, дошкільному, так і у шкільному віці дитини.

На зміну навчально-виховного процесу, спрямованого одразу на всіх приходить максимально індивідуалізований процес, зорієнтований на конкретну дитину, коли на кожному етапі для кожної дитини добирається

- обсяг матеріалу,
- спосіб подачі матеріалу;
- спосіб презентації знань дитиною;

- темп засвоєння;
- проміжні здобутки та кінцевий результат.

Гнучкість вимог до навчальних досягнень дозволяє кожній дитині відчувати успіх, поступово у власному темпі рухатися вперед.

Доля дитини великою мірою залежить від її мовленнєвої компетентності. Мовленнєва компетентність перш за все передбачає вирішення соціальних (налагодження розгалужених соціальних контактів), а також морально-етичних (уміння налагоджувати взаємини та спільну діяльність, гармонізувати стосунки, висловлювати свою позицію) і пізнавальних (знання мови як універсального засобу передачі інформації та вміння використовувати цей комунікативний засіб з метою отримання знань) питань.

Мовленнєва компетентність дитини з порушенням слуху може бути представлена різними комунікативними засобами: словесним мовленням, жестовою мовою або поєднанням різних форм мовлення – словесного мовлення в його усній та писемній формах, жестової та калькованої жестової мови, дактилюванням.

Залежно від того, якій мовленнєвій формі віддається перевага, різняться підходи до навчання дітей з порушеннями слуху. У більшості країн світу системи навчання дітей з порушеннями слуху є багатоваріантними. Очевидно, порівнювати підходи між собою не варто і не можливо.

Наша позиція полягає у тому, що форма отримання освіти та методичні підходи мають добиратися індивідуально з врахуванням багатьох чинників, серед яких, крім ступеня порушення слуху, суттєве значення відіграє попередня підготовка дитини, можливості і бажання батьків брати участь у навчанні дитини, мовні традиції та очікування родини тощо.

В останні роки все більшого розповсюдження набує **інклюзивне навчання дітей з порушеннями слуху** у багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. Така форма отримання освіти в Україні „узаконена” відносно

недавно ратифікацією міжнародних декларацій, які містять засудження сегрегації, а також прийняттям низки законодавчих актів, що виголошують сприяння організаційній перебудові освіти у напрямі впровадження інклюзивного навчання. В останні роки активно розробляється вітчизняна законодавчо-правова основа інклюзивної освіти. Були оприлюднені відповідні закони, укази президента, розпорядження та постанови Кабінету міністрів, накази та інструктивні листи МОН, молоді та спорту України, наказ Держспоживстандарту, якими узгоджені питання комплектації класів, психолого-педагогічного, корекційного супроводу, змісту навчання, штатного забезпечення.

Поступово накопичується практичний досвід такого навчання.

Діти з порушеннями слуху – особлива категорія, зокрема тим, що до неї відносять дітей, які дуже різняться за станом слуху, за часом виникнення порушення та часом, коли розпочато допомогу фахівців, мовними традиціями родини, мовленнєвим розвитком, особливостями сприймання, розуміння і засвоєння навчального матеріалу.

Зрозуміло, що такі різні діти потребують різної підтримки, і в якісному, і у кількісному відношенні. Важливо, щоб в інклюзивних умовах були забезпечені:

- корекційний вплив;
- адаптація навчального матеріалу;
- звуковий режим;
- візуальний режим;
- адаптація процесу викладення матеріалу, виконання завдань та системи перевірки засвоєння матеріалу.

Корекційна складова навчального процесу передбачає:

- обов'язкові корекційні заняття (за місцем навчання або поза місцем навчання),
- корекційна спрямованість уроків, занять,
- корекційний вплив дорослих у позаурочний час.

Значне розмаїття навчальних можливостей учнів як у спеціальних школах для дітей з порушеннями слуху, так і в умовах інклюзивного навчання зумовлює необхідність розширення **арсеналу засобів, які використовують педагоги, адаптації навчального матеріалу**, наприклад:

- скорочення,
- чіткі словесні формулювання,
- обмеження кількості незнайомих слів,
- добір знайомих синтаксичних конструкцій,
- структурування,
- поділ матеріалу на логічні частини.

Адаптація процесу викладання матеріалу, виконання завдань та системи перевірки засвоєння знань передбачає:

- проведення пропедевтичної роботи (попередня словникова робота, формування або актуалізація знань, необхідних для засвоєння нового матеріалу, практичне ознайомлення з конструкціями речень),
- надання візуальних опор, які допоможуть зрозуміти матеріал та презентувати свої знання (малюнки, схеми, графіки, надрукований текст),
- мовленнєві опори (опорні слова, опорні словосполучення., пункти плану, перші слова речень: *Спочатку Потім Після цього У кінці*),
- збільшення часу на виконання завдання тощо.

Щоб максимально використати та розвинути збережений слух дитини створюється *сприятливий звуковий режим* через

- слухопротезування, звукопідсилення,
- правильне розташування дитини в межах „робочої відстані”.

Важливо також забезпечити дитині можливість максимально задіяти зір. Для цього рекомендується *сприятливий візуальний режим*, який створюється

- достатнім освітленням та
- розташуванням дитини і педагога, яке дозволяє дитині бачити обличчя педагога і дітей під час відповіді.

Окремо варто зупинитися на **ролі й місці спеціальних закладів в організації інклюзивного навчання**. Вітчизняна система освіти має безцінні напрацювання в реабілітації дітей з порушеннями слуху. Цей досвід сконцентрований переважно у спеціальних закладах. Було б нерозумним не використати його для інклюзивного навчання. Нам вбачається доцільним поповнення напрямів діяльності спеціальних закладів наданням корекційних послуг дітям з порушеннями слуху, інтегрованим в загальноосвітній простір та консультаційних послуг педагогам інклюзивних дитячих садочків та шкіл і батькам. Це можливо, якщо на базі спеціального дитячих садочків та шкіл будуть працювати центри інклюзивного навчання.

Узагальнюючи вищесказане, перерахуємо сучасні стратегії надання допомоги особам з порушеннями слуху, про які йшлося:

1. Раннє педагогічне втручання.
2. Запровадження нових освітніх технологій.
3. Варіативність форм надання освіти.
4. Індивідуальний добір методичних підходів.
5. Гнучкість програмних вимог.
6. Доцільна організація інклюзивного навчання.
7. Розширення напрямів діяльності спеціальних навчальних закладів.

Література:

1. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти: Матеріали міжнародної конференції, -Київ, 25-26 травня 2004 р. / за ред. В.І. Бондаря, Р. Петришина. –К.: Науковий світ, 2004. – 200 с.
2. Глухота – не приговор: от діагностики до инклюзии. Пособие о нарушении слуха. – ООО «Исток Аудио», Фрязино, - 173 с.
3. Джудді Лупарт, Чарльз Веббер. Шкільна реформа у Канаді: перехід від роздільних систем освіти до інклюзивних шкіл. КУМД. –2007. – 57 с.

4. Шматко, Н.Д. Совместное воспитание и обучение детей с ограниченными возможностями здоровья и нормально развивающихся дошкольников /Н.Д.Шматко // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития. — 2010. — № 5. - С. 12-19.